

**A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán matematika,
földrajz, biológia szakon végzett hallgatók életpályájának,
karrierjének alakulása Kárpátalján**

ZOL 132

Az ukrán felsőoktatási rendszer

Az ukrán felsőoktatás szerkezete összetett. A felsőoktatási intézmények státusát akkreditálásuknak megfelelően négy szintben állapították meg. Ukrajnában az I-II. szintű felsőoktatási intézmények közé tartoznak az általános iskola 9. osztálya után választható 4-5 éves képzési idejű technikumok, college-ek. Ezek az intézmények molodsi¹ szpecialiszt¹ oklevelet adnak a végzett hallgatók számára. Vannak olyan II. szintű felsőoktatási intézmények, melyek a megfelelő akkreditációt követően bakalavr² fokozatú diplomát is adnak. Ezt tanulmányaik folytatásával szerezhetik meg a diákok. A II-III-IV. szintű felsőoktatási intézményekben többféle képzés folyik. Ezekben az intézményekben általában 4 éves képzés folyik, mely az érettségire épül, ennek eredményeként baccalaureusi képesítést szerezhetnek, majd egy éves képzés után szpecialiszt³ vagy magisztr⁴ fokozatú diplomát szerezhetnek a kurzus tartalmától függően. Mindkét fokozat egyetemi szintűnek számít, és feljogosítja a végzést, hogy doktori képzésben folytathassa tanulmányait. A IV. fokozatú oktatási intézmények működtethetnek doktori iskolákat. Az 1996-os oktatási törvénymódosítás után Ukrajnában a legnagyobb hagyománnyal rendelkező felsőoktatási intézmények nemzeti egyetemi státust kaptak. Ezeket a nemzeti egyetemeket az ország vezető egyetemeiként tartják számon, és V. fokozatú kiemelt intézményként működnek.⁵

Ukrajna függetlenségéig Kárpátalján mindössze egy egyetem működött, ez az *Ungvári Állami Egyetem*. Az *Ungvári Állami Egyetem* megkapta a nemzeti egyetemi státust és jelenleg az *Ungvári Nemzeti Egyetem* (továbbiakban: *UNE*) nevet viseli. A független Ukrajna létrejötte után fontos ügyként kezelték a felsőoktatás terjeszkedését országos szinten, hogy minél hamarabb kineveljék Ukrajna új értelmiségi rétegét. Erre az időszakra volt jellemző az új felsőoktatási intézmények alapítása. Ennek általánossá vált létrehozási rendszere az volt, hogy valamely egyetem kihelyezett tagozatot hozott létre egy-egy városban, az első kibocsátást követően pedig önállósodott és teljes jogú felsőoktatási intézményként folytatta tovább tevékenységét. Kárpátalján ebben az időszakban sok felsőoktatási intézmény alakult, de közülük nem volt mind hosszú életű.

Az első önálló felsőoktatási intézmények közé tartozott az *Ungvári Informatikai, Jogi és Közgazdasági Főiskola* (ma *Kárpátaljai Állami Egyetem* (továbbiakban: *KÁE*)), melyet

¹ Magyar megfelelője: ifjú szakember.

² Magyar megfelelője: baccalaureus.

³ Magyar megfelelője: szakember.

⁴ Magyar megfelelője: magiszter.

⁵ Molnár-Orosz, 2009:43.

Ungvár város önkormányzata hozott létre az *UNE* monopóliumával szemben a tanári gárda egy részének átcsábításával. Másik ilyen kezdeményezés volt a *KMF* létrehozása (a későbbiekben részletesen szó esik az intézmény létrejöttéről, történetéről). A 90-es évek második felében jött létre a *Munkácsi Technológiai Főiskola* (a továbbiakban: *MTF*), valamint a *Munkácsi Humán Pedagógiai Főiskola* (továbbiakban: *MHPF*). A *MTF* a *Munkácsi Városi Tanács* kezdeményezésére jött létre a *Hmelynickij Város Podolja Technológiai Egyetem* kihelyezett tagozataként, és 1997-ben vált független oktatási intézménnyé. A *MHPF* pedig az *Ivano-Frankivszki Egyetem* kihelyezett tagozatából önállósodott. Az említett felsőoktatási intézmények közül az *UNE*, a *MTF* és a *KÁE* állami intézmény, ezért a központi költségvetés biztosítja fenntartásukat, a *MHPF* megyei alapítású, így a megyei tanács finanszírozza, míg a *KMF* alapítványi, ezért az ukrán államtól nem részesült semmilyen támogatásban.⁶

Magyar nyelvű felsőoktatás Kárpátalján

A kárpátaljai magyar felsőoktatás nem rendelkezik hosszú múlttal. A kárpátaljai magyarok anyanyelvükön való továbbtanulásának egyetlen lehetőségét hosszú évekig az előbb Huszton, majd Munkácson működő tanítóképző szakközépiskola jelentette, bár itt csak néhány tárgyat tanítottak magyarul. Az első kezdeményezés a magyar felsőoktatás megteremtésére az ungvári tanítóképző főiskolán (amely 1950-54 között működött) 1952-ben indult magyar nyelv és irodalomtudományi szak volt. De ezt 1954-ben meg is szüntették. Ezután 1963-ban az *UNE*-en magyar tagozat nyílt. 1965-től *Magyar Filológiai Tanszék* működik az egyetemen. Ezen a szakon tanulók is csak a szaktantárgyaikat hallgathatták magyarul.⁷ A 90-es években új utak váltak nyitottá a kárpátaljai magyar fiatalok számára az anyanyelven való továbbtanulást illetően. A rendszerváltást követően, de főleg az 1992-es évtől sokan próbáltak szerencsét Magyarországon, mivel lehetőségük volt magyarországi felsőoktatási intézményekben tanulni. Ez a lehetőség nem a legjobb megoldás volt, mivel a Magyarországon végzett diákok nagy része nem tért vissza Kárpátaljára.⁸ A magyarországi intézmények egy része arra törekedett, hogy egyes diszciplínák oktatását a határon túlra vigyék. Ezzel párhuzamosan megjelentek a határon túli magyarság képviselőinek

⁶ vö. Molnár-Orosz, 2009:44–45.

⁷ vö. Orosz, 2006:355.

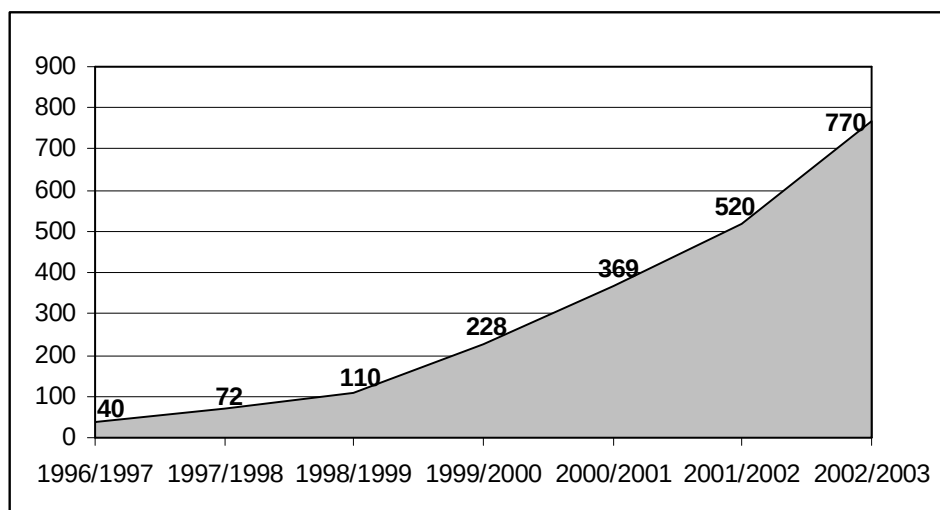
⁸ vö. Orosz, 2006:157.

intézményalapítási törekvései.⁹ Ezek eredményeként jött létre a *KMF* magyar tannyelvű felsőoktatási intézmény. Jelenleg a kárpátaljai III-IV. fokozatú felsőoktatási intézmények közül magyar nyelvű képzés a *KMF*-án, az *UNE*-en és a *MHPF*-án folyik.

Az *UNE*-en nappali tagozaton 1993-ban 85, 1994-ben 72 magyar nemzetiségű hallgató tanult. Ez az *UNE*-re felvételt nyert hallgatók közül 10%, illetve 8,1%. Ekkor az *UNE* volt az egyetlen egyetem Kárpátalján. A 2001-es népszámlálási adatok szerint a kárpátaljai magyarok regionális aránya 12,1% volt. Innen látható, hogy abban az időben kevés volt a felsőoktatásban résztvevő magyarok száma.¹⁰

Az *UNE* a 2009/2010-es tanévben a 12 ezer hallgató közül 642 magyar ajkú diák tanult a tanintézet 18 karának 42 szakán, ebből 300-an a magyar karon.¹¹ A 642 fő a hallgatók 5,4%-át teszi ki, ebből látható, hogy csökkent az *UNE*-en tanuló magyarok százalékos aránya, viszont a felsőoktatásban résztvevő magyarok száma nagymértékben növekedett az elmúlt években a *KMF*-nak köszönhetően.

A *KMF* fennállásának rövid ideje alatt ismert és népszerű oktatási intézménnyé vált. Ezt igazolja például, hogy a főiskolára jelentkezők gyakorlatilag Kárpátalja teljes magyar településterületéről, illetőleg régióink valamennyi magyar tannyelvű középiskolaiból érkeznek. A hallgatói létszám növekedése is szintén ezt bizonyítja (Ld. 1. sz. ábra!).

1. sz. ábra: A hallgatói létszám változása a *KMF*-én 1996 és 2003 között

(Forrás: Orosz, 2006:118)

⁹ vö. Orosz, 2006:9.

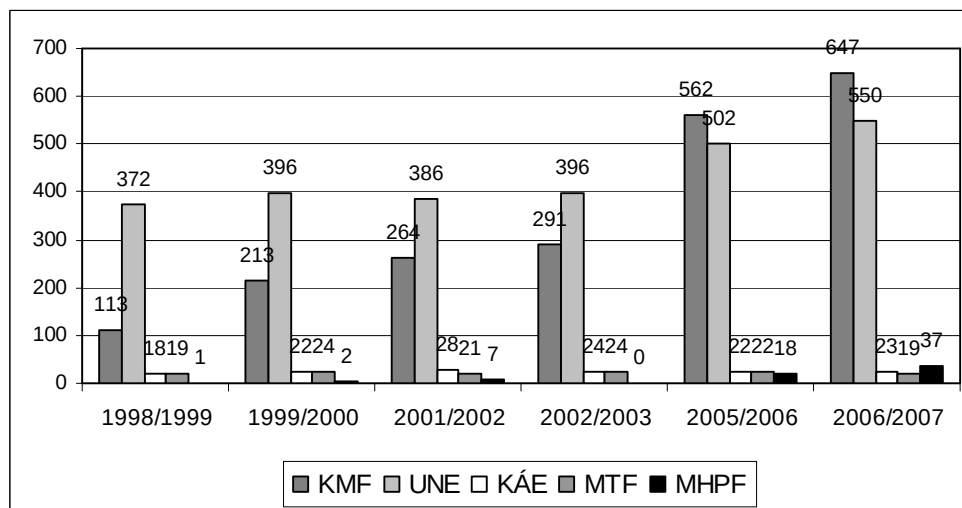
¹⁰ vö. Molnár-Orosz, 2009:45.

¹¹ <http://kisz.hhrf.org/vitamin-plussz/101/050.html> [Letöltés ideje: 2011. március 21.]

A kárpátaljai állami és megyei felsőoktatási intézményekben tanuló magyarok arányának növekedése 1998 és 2007 között nem érte el a 6%-ot, míg ez idő alatt a *KMF* hallgatói létszáma hatszor több lett. A 2006/2007-es tanévben a kárpátaljai felsőoktatásban tanuló magyar hallgatók száma 1923 volt, közülük 1021, vagyis több mint a fele a *KMF*-án tanult.¹² A 2009/2010-es tanévben a *KMF* hallgatóinak száma 961 fő volt. Ebből nappali tagozatos hallgató 645 (67%), 316 fő (33%) pedig levelező tagozatos.

A *KMF*-án a 2008/2009-es tanév végéig 445 hallgató szerzett specializist minősítésű pedagógusi oklevelet. További 605-en szereztek baccalaureusi diplomát. A különböző tanfolyamokat 2423-an végezték el sikeresen. Mindösszesen – valamennyi képzési formát figyelembe véve – a *KMF*-án 3473 fő szerzett ismereteket, illetve diplomát vagy valamilyen képzettséget, tudást igazoló oklevelet 2001 és 2009 között.¹³

Az elmúlt évtizedben az állami és megyei felsőoktatási intézményekben a hallgatói létszám jelentősen nőtt: míg az 1998/1999-es a kárpátaljai állami és megyei fenntartású felsőoktatási intézményekben 11754 hallgató tanult, úgy a 2006/2007-es tanévben már 16905, ami 43,8% létszámnövekedést jelent. A magyar nemzetiségű hallgatók aránya ebben az időszakban a következőképpen alakult: az 1998/1999-es tanévben 658 magyar nemzetiségű hallgató járt a kárpátaljai állami és megyei felsőoktatási intézményekbe, míg a 2006/2007-es tanévben 902 tanult, vagyis a hallgatói létszám 244-el növekedett, ami 16%-os növekedést jelent.¹⁴

2. ábra: A kárpátaljai felsőoktatási intézményekben nappali tagozaton tanuló magyar nemzetiségű hallgatók száma

(A diagramhoz felhasznált adatok: Molnár-Orosz, 2009:48,49)

¹² Molnár-Orosz, 2009:47.

¹³ <http://kmf.uz.ua/hun114/index.php/tajekoztato-a-foiskolarol.html> [Letöltés ideje: 2011. március 21.]

¹⁴ Molnár-Orosz, 2009:47.

Felsőoktatási intézményekre nézve a magyar nemzetiségű hallgatók számának változása az elmúlt évtizedben a 2. sz. ábrán látható.

Kárpátalján gyakorlatilag a *KMF* jelenti a magyar felsőoktatást.

A Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola létrejötte

A magyar felsőoktatás megteremtésére való törekvések rendre megghiúsultak Kárpátalján. A többszöri megkeresések ellenére sem indítottak magyar csoportokat, alcsoporthoz az *UNE* fakultásain. Az iskolákban tanuló magyar diákok számára beszűkültek a továbbtanulási lehetőségek. Ennek köszönhetően egy generáció tagjai szinte teljesen kiszorultak a felsőoktatásból. A kialakult helyzetet és a törvény által biztosított lehetőségeket figyelembe véve a *Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség* (továbbiakban: *KMKSZ*) és a *Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség* (továbbiakban: *KMPSZ*) alapítványi főiskola megteremtését tűzte ki célul. A magyar nyelvű főiskola létrehozását olyan helyre tervezték, ahol addig soha nem folyt felsőfokú képzés¹⁵. A következő problémák megoldását vázolták fel: az intézmény jogi státusának rendezése, az anyagi bázis megteremtése, a szellemi háttér biztosítása.¹⁶

Önerőből egyik feladatot sem tudták megvalósítani. A jogi keretek kialakításához alapítványt hoztak létre. Feladata az anyagi bázis megteremtése és a főiskola létrehozása (alapszabályának kidolgozása, bejegyzése, akkreditációja) volt. Ukrajnában az akkreditáció két lépcsős: először az intézmények, mint jogi személynek meg kell kapnia a licenciát¹⁷, továbbá az első évfolyam kibocsátása előtt az akkreditációt¹⁸.

A működéshez szükséges anyagi háttér megteremtését a következő lehetőségek felhasználásával tervezték: a magyarországi határon túli magyarok számára szánt anyagi támogatások, gazdasági tevékenység, szponzorok bevonás, tandíj bevezetése, nem állami intézménynek járó normatív támogatás.

A szellemi háttér biztosítását olyan magyarországi felsőoktatási intézmény tanárainak bevonásával tervezték, melyek fogadókészséggel rendelkeztek e terv végrehajtásában. Az évek során önálló tanári gárda kialakítását tervezték.

¹⁵ Beregszász bizonyult a legmegfelelőbb helyszínnek.

¹⁶ vö. Orosz, 2007:348.

¹⁷ Az oktatásra feljogosító működési engedély.

¹⁸ Az államilag elismert diploma kiadására feljogosító engedély.

A főiskola profiljának kialakításakor a következő fő szempontok döntöttek: olyan szakok indítása, melyek nem tanulhatók az *UNE*-en, illetve más kárpátaljai felsőfokú intézményben; szakpárok indítása¹⁹. A következő szakok, szakpárok indítását tervezték:

- tanító,
- óvodapedagógia,
- angol-földrajz,
- angol-történelem.

A *KMF* indításakor tanító és óvodapedagógia szakon ugyan tanulhattak magyar nyelven a *Munkácsi Tanítóképzőben*, de csak az alaptantárgyakat oktatták magyarul. Földrajzképzés viszont nem volt Kárpátalján, angol és történelem szakra pedig kevés magyar hallgató nyert felvételt.²⁰

Az alapítványi tanárképző főiskola szervezéséről a *KMKSZ* és a *KMPSZ* 1993. október 18-i együttes elnökségi ülésén döntöttek. A kezdeményezők felkérték a *Kárpátaljai Református Egyházat* (továbbiakban: *KRE*), a *Római Katolikus Egyházat* és a *Beregszászi Városi Tanácsot* (továbbiakban: *BVT*), hogy csatlakozzanak az alapítókhoz. Elfogadták a felkérést, ennek eredményeként 1993 decemberében megalakult és bejegyezték a *Kárpátaljai Magyar Főiskoláért Alapítványt* (a továbbiakban: *KMFA*). Az alapító tagok: *KMKSZ*, *KMPSZ*, *KRE*, *BVT*. Felkérték a *Határon Túli Magyarok Hivatalát*, a *Bessenyei György Tanárképző Főiskolát* (továbbiakban: *BGYTF*) és a *Művelődési és Köznevelési Minisztériumot*, hogy vizsgálják meg a *KMF*-án egy speciális képzés²¹ indításának lehetőségét. Ennek létrehozásáról a *BGYTF* és a *KMFA* 1994. január 20-án aláírt egy megállapodást. A képzés tartalmi részét a *BGYTF* biztosította. A *Beregszászi Járási Tanács* 1994. május 12-én kelt 97. számú rendelete értelmében bejegyezték a *KMF* alapszabályát, amit még márciusban nyújtottak be. Közben megváltoztak az oktatási intézmények nyitásával kapcsolatos rendeletek, s az új rendelet értelmében az április után induló felsőoktatási intézményeknek be kellett szerezniük az *Ukrán Oktatási és Tudományos Minisztérium* mellett működő *akkreditációs bizottság* engedélyét még a tevékenységük megkezdése előtt. A *KMFA* beszerezte az ehhez szükséges űrlapokat és elkészítette a kellő dokumentumcsomagot. Az *Ukrán Oktatási és Tudományos Minisztérium* 1994 májusában bizottságot küldött a helyszínre. A bizottság a jelentésében javasolta a működési engedély megadását és az akkreditációs bizottság elé terjesztette. Az akkreditációs bizottság két ülésén foglalkoztak a

¹⁹ Ez azért volt fontos, mert a kárpátaljai magyar tantervű iskolákban kevés volt a tanulók létszáma és ezért az egyszakos diplomával rendelkező tanároknak képesítésük szerint nem tudtak teljes állást biztosítani.

²⁰ vö. Orosz, 2007:349.

²¹ Nem levelezős, de nem teljes nappali képzés, 3 nap, heti 30 órában folyt a képzés.

benyújtott dokumentumokkal. A végső döntést kimondó testület 1995. június 29-i ülésén elnapolta az ügyet. A szervezők tudomására jutott, hogy az *UNE* és a *Kárpátaljai Területi Közigazgatás* vezetői befolyásukat használva akadályozták meg a bejegyzést.²²

Több magas szintű találkozón is foglalkoztak ezzel az üggyel. Göncz Árpád és Leonyid Kucsma a pozitív hozzáállásukról biztosították egymást a főiskola működését illetően. Végül 1995. szeptember 27-én az *Ukrán Oktatási és Tudományos Minisztérium Kollégiumának* ülésén a működési engedély megadása mellett döntöttek. De mégsem került sor az okmány kiadására. Az értekezletet vezető miniszterhelyettes nem érkezte aláírni a jegyzőkönyvet, mivel hirtelen leváltották. Ennek eredményeként a miniszter nem adott utasítást a licenció kiadására. Tehát kénytelenek voltak ismét speciális képzés keretein belül indítani az új évfolyamot. Kezdeményezték egy a *KMF* bejegyzését elősegítő bizottság létrehozását. Ez a bizottság a területi adminisztráció, az *UNE*, a *BGYTF* és a *Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei közgyűlés* képviselőiből állna. Ősszel a területi oktatási főosztály és az *UNE* képviselői bejelentés és egyeztetés nélkül a kialakult helyzetről való tájékozódás végett ellátogattak a főiskolára. Ezután, 1995. december 27-én került sor Ungváron az első ülésre, ahol a jegyzőkönyv szerint a magyarországi képviselők nem jelentek meg. Mint kiderült, nem kaptak meghívót és az időpontot sem egyeztették velük. A jegyzőkönyv alapján egyértelmű, hogy a helyi hatalom képviselői a főiskola kérdésével kapcsolatban ellenszenvesen viselkednek. Az ülésen nevetséges és mondvacsinált problémákat vetettek fel.²³

A következő ülésre 1996. február 8-án került sor Beregszászban. Az oktatási rendszer átalakulása miatt az *UNE* elveszti monopóliumát a felsőfokú képzés terén, s a viták elkerülése érdekében javasolták az egyetem bevonását alapító tagként a *KMFA*-ba. Felmerült, hogy ha nem fogadják el ezt a javaslatot, megkérdőjelezzik az *UNE* magyar programjának folytatását. Ezután további ülésekre került sor, ahol továbbra sem sikerült dűlőre jutni a feleknek. A *KMFA* képviselői újra megpróbálták Kijevben tájékozódni. Közölték velük, hogy az eltelt idő alatt az akkreditáció folyamatát megváltoztatták, az elbírálási eljárás is változott és újra be kell nyújtani a dokumentumcsomagot a változások tükrében. Május végén be is nyújtották az új követelményeknek megfelelő dokumentumcsomagot. 1996. június 14-én ülésezett az *Állami Akkreditációs Bizottság*, s különösebb viták nélkül megadta a licenciót. Egy feltételük volt azonban, mégpedig az, hogy változtassák meg az intézmény nevét, mert a névben szereplő „magyar” szó arra utal, hogy magyarországi intézményről van szó. Az alapítvány képviselői elfogadták a feltételt, és újra benyújtották az alapszabályzatot, kérték az intézmény

²² vö. Orosz, 2007:350–351.

²³ vö. Orosz, 2006:363–364.

névének megváltoztatását *Kárpátaljai Tanárképző Főiskola (magyar tannyelvű)* névre. Ezt a járási adminisztráció elutasította, azért mert az időközben megváltozott rendelet értelmében előbb az ukrán oktatási miniszterrel kell egyeztetni ezt. Végül hosszas huzavona és politikai háttéregyeztetések után 1996. szeptember 16-án a főiskola megkapta a hivatalos okiratot, amelyet mégis a *Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola* névre állítottak ki. A főiskola ünnepélyes tanévnyitóját 1996. szeptember 24-én tartották.²⁴

2003. december 13-án a *Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola* felvette II. Rákóczi Ferenc nevét, és *II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola* néven működik tovább.²⁵

Az évek folyamán a KMF-án tanulható szakok fokozatosan bővültek. Az új szakok mellett különböző tanfolyamok, képzések bővítik a KMF által nyújtott lehetőségek sorát.

A 2010/2011-es tanévre tíz szakirányban hirdetett felvételt nappali és levelező tagozaton a KMF. Ezek a következők: tanítói, óvodapedagógia, ukrán nyelv és irodalom, magyar nyelv és irodalom, angol nyelv és irodalom, történelem, földrajz, biológia, matematika, valamint könyvvitel és auditálás.²⁶ Továbbá a *Budapesti Corvinus Egyetem Kertészettudományi Kara* az 1999/2000-es tanévtől kezdve levelező kertész-mérnöki képzést, illetve a *Nyíregyházi Főiskola* a 2000/2001-es tanévtől kezdve vállalkozásszervező, közgazdász-képzést folytat a KMF-án hétvégeken kihelyezett levelező képzési formában.²⁷

Kutatásom során a kérdőíves felmérés alanyai a KMF-án matematika, biológia és földrajz szakon végzett hallgatók voltak. Ezért fontos pár szóban megemlíteni az érintett szakokat és tanszékeket.

A KMF-án megalakulásakor a *Matematika és Természettudományi Tanszék* keretén belül működő matematika szakcsoport munkatársai biztosították a matematika és informatika oktatását más szakokon. A 2004/2005-ös tanévben indult az első matematika szakos évfolyam. A *Matematika Tanszék* 2006-ban vált ki a *Matematika és Természettudományi Tanszékből* és lett önállóvá. A tanszék kibocsátója a matematika szakos diákoknak. E szak oktatása jelenleg öt évfolyamon folyik. 2009/2010-es tanévben elindult a specialist képzés.²⁸

A KMF *Biológia Tanszéke* 2007. szeptember 1-jén jött létre a *Matematika és Természettudományi Tanszék* biológia szakcsoportjának átszervezése eredményeként. A *Biológia Tanszék* biológia és biológiai-földrajz szakon kibocsátó tanszék. A képzés

²⁴ vö. Orosz, 2007:354–356.

²⁵ <http://kmf.uz.ua/hun114/index.php/a-foiskola-tortenetebol.html> [Letöltés ideje: 2011. március 15.]

²⁶ http://www.kmoa.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=337:ii-rakoczi-ferenc-karpataljai-magyar-fiskola&catid=30:koezhasznu-informaciok&Itemid=30 [Letöltés ideje: 2011. március 21.]

²⁷ vö. Orosz, 2006:117.

²⁸ <http://kmf.uz.ua/hun114/index.php/component/content/article/37-a-foiskola-egysegei/91-matematika-tanszek.html> [Letöltés ideje: 2011. január 19.]

eredményeként a hallgatók baccalaureusi és specialist szintű diplomát szerezhettek, az első baccalaureusi szintű diplomák kiadására 2008-ban került sor.²⁹

A *KMF Földtudományi Tanszéke* 2006 októberében jött létre. A tanszék kibocsátó a földrajz szakon. Előtte a *Matematikai és Természettudományi Tanszéken* működött földrajzi munkacsoport keretein belül folyt a földrajz szakosok kibocsátása.³⁰

A kutatás kérdései, módszerei

Munkám célja átfogó képet nyújtani a *KMF*-án matematika, földrajz, biológia szakon végzett hallgatók életpályájának, karrierjének alakulásáról Kárpátalján. A kutatás egyik fő feladata, hogy felmérje, milyen kihatással van a főiskolán szerzett felsőoktatási oklevél, diploma a kárpátaljai fiatalok életpályájának, karrierjének, munka-erőpiaci esélyeinek alakulásában. A kutatással igazolni kívánom a *KMF* kárpátaljai magyarság szociális, gazdasági és kulturális fenntartása érdekében betöltött domináns szerepét.

A kutatás elősegíti, hogy a felvételi előtt állók, avagy az intézményben tanuló hallgatók általános képet nyerjenek a diplomájuk presztízsről, oklevelük és tudásuk felhasználhatóságáról, a Főiskolán végzettek jelenlegi helyzetéről.

A kutatásom során kétféle módszert alkalmaztam: fókuszcsoportos beszélgetéseket és kérdőívezést. A fókuszcsoportos beszélgetés félig strukturált kérdőív alapján történik, tehát a feltett kérdések és az azokra adható válaszok nem szigorúan követendők. Egy előre elkészített interjúvázlat alapján irányítottam a beszélgetéseket. A beszélgetések célja, hogy a felkért kutatási alanyok véleménye mellett feltárja érzéseiket, attitűdjeiket. A kutatás eredményei nem reprezentatívak, illetve a szerzett információk nem statisztikai jellegű, számszerűsíthető adatok, hanem olyan vélemények, érzések, amelyek elemzésével mélyebb betekintés nyerhető a válaszadók gondolkodásába, érzelmi világába.

A kutatás folyamán három csoportos beszélgetésre került sor. A felmérés ezen szakaszán célszerű volt ezt a módszert alkalmazni, mivel a beszélgetések résztvevői a *KMF* 4. évfolyamos diákjai voltak, így a beszélgetések helyét és időpontját könnyen és mindenki számára – akik hajlandók voltak részt venni – alkalmasan meg tudtuk választani, illetve mivel kis létszámú csoportokról lévén szó jobban el tudtunk mélyedni a témában és részletes, nyílt válaszok születtek.

²⁹ <http://kmf.uz.ua/hun114/index.php/component/content/article/37-a-foiskola-egysegei/82-biologia-tanszek.html> [Letöltés ideje: 2011. január 19.]

³⁰ <http://kmf.uz.ua/hun114/index.php/component/content/article/37-a-foiskola-egysegei/88-foeldtudomanyi-tanszek> [Letöltés ideje: 2011. január 19.]

A kérdőíves felmérés olyan standard adatgyűjtés, amely során egy formális kérdőív segítségével szerzzük meg a számunkra releváns információkat a megkérdezettektől. A felmérésben használt kérdőív elkészítésekor törekednünk kell arra, hogy a feltett kérdések érthetően legyenek megfogalmazva, lehetőleg ne legyen túl hosszú a kérdőív. A kérdőíves kutatást a már végzett hallgatók körében végeztem, ebből adódik, hogy ez esetben nagy létszámú csoporttól kellett információt kinyerni, ezért volt célszerű kérdőív formájában ezt megtenni. Továbbá e módszer előnye, hogy aránylag egyszerű az információrögzítés, az információfeldolgozás és elemzés, hátránya viszont, hogy a válaszadók nem biztos, hogy hajlandók válaszolni, ami sok esetben be is következett.

Fókuszcsoportos beszélgetés a 4. évfolyamos matematika, földrajz és biológia szakos hallgatókkal

Mint már korábban említettem a munkám során három fókuszcsoportos beszélgetést végeztem el, melyek alanyai a *KMF* 4. évfolyamos hallgatói voltak. A beszélgetésekre a *KMF*-án került sor. Az első csoport tagjait a matematika szakon tanuló hallgatók képezték, összesen nyolcan tanulnak ebben a csoportban, közülük egy diák nem volt jelen, egy pedig nem kívánt részt venni a beszélgetésben, s mivel én is ennek a csoportnak a tagja vagyok, ezért öt hallgató válaszait rögzítettem.

A második csoportba a biológiát tanuló hallgatók kerültek. Mivel a *KMF*-án lehetőség van szakpárok tanulására, így a biológia-földrajz, földrajz-biológia és biológia csoportok tagjait kerestem fel. A beszélgetésben egy földrajz-biológia szakos, négy biológia-földrajz szakos és három biológia szakos hallgató vett részt.³¹

A harmadik csoport tagjai a történelem-földrajz és földrajz-történelem szakos hallgatók voltak. Összesen hárman vettek részt a beszélgetésben, közülük kettő történelem-földrajz, egy pedig földrajz-történelem szakos volt.³²

A beszélgetések kérdései hat témakör köré csoportosultak. Ezen témakörök alapján szeretném bemutatni a 4. évfolyamos hallgatók válaszait, véleményeit a megkérdezett dolgokról.

³¹ A második csoportos beszélgetésben résztvevő hallgatók nagyon szívesen vállalták a beszélgetést, nem feszélyezte őket, hogy diktafonra rögzítem az elhangzottakat. Véleményem szerint jó hangulat uralkodott a beszélgetés közben, nyíltan beszéltek csoporttársaik előtt.

³² A biológia szakos hallgatókkal ellentétben a történelem-földrajz és földrajz-történelem szakosok nem voltak segítőkészek, sokan nem mentek bele a beszélgetés elkészítésébe különböző elfoglaltságaikra hivatkozva és nem szerették volna, hogy hangfelvétel készüljön a tőlük elhangzott dolgokról.

Intézmény- és pályaválasztás, pályakép

Mint már a korábbiakban említettem, a kárpátaljai magyar nyelvű felsőoktatást lényegében a KMF jelenti, s nagy gond a kárpátaljai magyar fiatalság körében az ukrán nyelven való boldogulás. Sok esetben az ukrán nyelvtudás hiánya dönti el, hogy melyik felsőoktatási intézményt válasszák a magyar ajkú fiatalok. A „*Miért a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolát választottátok a tanulmányaitok helyszínéül*” kérdésre a következő válaszokat kaptam:

„...én azért jöttem ide tanulni, mert itt a tanítás ingyenes és nem kell fizetnem a tanulmányaimért...” (földrajz-történelem szakos férfi)

„...mert egyrészt magyar nyelvű a tanintézet és mind a matematika és mind az informatika érdekel és nyilván közel volt...” (matematika szakos férfi)

„...mert magyar és mert olcsó...” (földrajz-biológia szakos nő)

„...részben azért, mert nem beszélek ukránul és ott³³ ukránul is kellene tudni és a pénz és az anyagiak...” (történelem-földrajz szakos nő)

„...hát én azért, mert közel van, felvettek fizetetlen szakra, jelentkeztem az Ungvári Egyetemre is, viszont oda ukrán nyelv szükségeltetik, valamint fizetett szakra vettek fel...” (matematika szakos férfi)

„...én szintén a magyar nyelvből és az anyagiak miatt...” (történelem-földrajz szakos nő)

A kapott válaszokból kitűnik, hogy a fő indokok a magyar nyelven való tanulás, az intézmény közelsége és az alacsony költségek. Mindezekből következik, hogy a KMF fontos szerepet tölt be a kárpátaljai magyarság életében, mert ha nem létezne, akkor sok magyar fiatal kiszorulna a felsőoktatásból Kárpátalján.

A szakválasztást illetően a következők hangzottak el:

„...megfelelő volt a földrajzzal a párosítás, mind a kettőt szeretjük és máshol ilyen nem volt...” (biológia-földrajz szakos férfi)

„...mindig is szerettem a matematikát...” (matematika szakos férfi)

„...azért is, mert az első tanulmányi verseny, amit nyertem az a földrajz volt...” (földrajz-történelem szakos férfi)

A beszélgetésben részt vevő hallgatók pedagógusképzésben vesznek részt, ezért fontosnak tartottam megkérdezni, hogy tanári pályára készülnek-e, mit várnak ettől a pályától,

³³ Az „ott” alatt az UNE-et érti.

mire számítanak. A megkérdezettek közül egy hallgató kivételével mindenki elvállalna egy tanári állást, s többségük szíve szerint is ezt csinálná. A következő válaszok születtek:

„...szakmaszerző és szakmahagyó leszek egyből...” (biológia-földrajz szakos férfi)

„...függ a fizetéstől is...” (matematika szakos férfi)

„...természetesen, hogyha arra lenne lehetőségünk, hogy korunk ellenére is kapjunk munkát, mivel a tanároknak a nagy részét az idősebbek töltik ki és a fiataloknak nem jut munkalehetőség...” (földrajz-biológia szakos nő)

„...ha azt nézed egy gyárba dolgozik az ember reggel nyolctól, pláne este szmenázik³⁴, holott egy iskolába a tanár dolgozik délutánig, 45 percenként pihen és nem kell ilyen fizikai munkát végeznie...és az egész nyárja szabad...” (biológia-földrajz szakos nő)

„...vagy kicsit a fizetés méltóbb lenne a négy évhez, mert ugyanannyi fizetést kap, mint aki elmegy 16 évesen dolgozni egy gyárba...” (biológia-földrajz szakos férfi)

A feltett kérdések között szerepelt az is, hogy befolyásolta-e a szülők, tanárok, ismerősök véleménye az intézmény/pályaválasztást. A harmadik csoport tagjai közül mindenki a saját akaratából jött, a szülők véleménye nem befolyásolta őket. A matematikát tanulók között megfigyelhető a szülők befolyása ebben a dologban:

„...hát nekem részben igen, mivel megszabták, hogyha az Ungvári Egyetemre fizetettre vesznek fel, akkor azt a felsőfokú intézményt nem választhatom tanulás céljából...” (matematika szakos férfi)

„...én úgy felvételiztem, hogy anyám mondta, hogy be kéne fejezni a matekot...” (matematika szakos nő)

A biológia szakosoknál is önálló döntések születtek ezen a téren:

„...engem máshová küldtek például...fizika szakra küldtek elmondom, azért, mert tudták, hogy sokkal jobb lehetőségem lesz elhelyezkedni, valószínűleg igazuk is volt, mert fizikusnak kevés ember tanul, de az a szak engem nem érdekelt...” (biológia-földrajz szakos férfi)

„...én arra gondoltam, hogy mit szeretek a legjobban csinálni, és ezt a tantárgyat szeretem, a biológia csak földrajzzal van, na akkor jövök erre...” (biológia-földrajz szakos nő)

³⁴ A szmenázás kifejezés a szláv nyelvjárásokból került be a kárpátaljai magyar nyelvjárásba, műszakokban való dolgozást jelent.

A tanulmányok finanszírozása

Az előző kérdésekből kiderült, hogy fontos befolyásoló tényező volt a hallgatók számára intézményválasztáskor, hogy alacsony költségekkel jár a KMF-án való tanulás. Az anyagi háttérük nem mindenki számára engedhetett volna meg más felsőoktatási intézményt. A többségnél nem jelent túl nagy problémát a taníttatás, de persze akadnak rosszabb anyagi háttérrel rendelkezők is:

„...Ungváron nem tudtuk volna finanszírozni...hármunk közül kettőnek nincs apja, és édesanyánk húzza az igát, és ő a kereső a családban, és örültünk, hogy ide eljöttünk...” (történelem-földrajz szakos nő)

„...tulajdonképpen a nagy része saját...” (matematika szakos férfi)

„...én saját pénzből látom el magamat...a férjemmel közös, és ha úgy vesszük az a saját...” (matematika szakos nő)

„...nekem is a szüleim finanszírozzák, igyekszek azért spórolni, ne legyen számukra megterhelő, és szeretnék egy idő után lassan, most már ötödik évre önállósodni, hogy saját magam legalább a tandíjra valót megteremtsem, csak az nem biztos, hogy össze fog jönni...nem igazán erős anyagi háttérrel rendelkező családból származunk mindannyian, mint aki mindent megengedhetne magának. Nem mondom, hogy hiányt szenvedünk sok dologban, de nem úgy élünk, ahogy szeretnénk...” (biológia-földrajz szakos férfi)

A matematikát tanulók közül mindenki, és az utolsó beszélgetésben résztvevő három hallgató szintén fizetetlen képzésben vesz részt, két biológus pedig fizetett képzésben tanul. A beszélgetésből kiderült, hogy többen is vállaltak munkát a hallgatók közül volt, aki alkalmi munkákat, volt, aki hosszabb távú állandó munkákat. Van, aki jelenleg is dolgozik.

„...igen, vállaltam munkát, először telefonos operátorként dolgoztam, most meg titkárként dolgozok főállásba...” (matematika szakos férfi)

„...alkalmi munka az nekem szokott lenni, de az ritkán van...” (földrajz-történelem szakos férfi)

„...igen, vállaltam. Volt, amikor igen...” (biológia szakos férfi)

„...Call Center-es telefonálás. A főiskola mellett nehéz...levelezősöknek könnyebb...” (földrajz-biológia szakos nő)

Akik nem vállaltak munkát, azok közül is akadtak, akik szívesen besegítettek volna a tanulmányaik finanszírozásába, de a szülők kérése és egyéb okok miatt ez nem valósult meg.

„...a kettőt szerintem nem lehet minőségesen csinálni, egyszerre tanulni magas színvonalon és dolgozni...” (biológia-földrajz szakos férfi)

„...nem vállaltam, a szakból kifolyólag rengeteg óráink voltak és nem nagyon fért volna bele egyrészt az órák mellett való dolgozás, másrészt nem is nagyon volt lehetőség...” (matematika szakos férfi)

További tervek

Mivel a beszélgetés résztvevői diplomaszerzés előtt állak, aktuálissá válik a kérdés, hogy milyen további terveik vannak. A KMF-án matematika és biológia szakon van lehetőség az 5. évfolyam elvégzésére, és ezáltal a specializált fokozatú diploma megszerzésére. Földrajzból Kárpátalján erre csak az UNE-en van lehetőség. A diákok többsége szeretne specializált fokozatú diplomát is szerezni, de mint minden esetben, itt is vannak kivételek:

„...részemről örülök, hogyha ezt befejezem...” (biológia szakos férfi)

Főleg a matematikusoknál megfigyelhető dolog, hogy inkább az UNE-en szeretnék elvégezni az 5. évfolyamot, ennek fő oka, hogy elgondolásuk szerint az ott szerzett diploma nagyobb presztízsszerű és, hogy ezáltal jobban megtanulják az államnyelvet is:

„...hát én mondjuk Ungváron szeretnék...” (matematika szakos férfi)

„...kétesélyes...” (matematika szakos férfi)

„...szerintem én is Ungvár, mert itt nincsen levelező, és így egyszerűbb, nekem még pluszba az is, hogy család meg gyerek, meg stb. ...” (matematika szakos nő)

„...én szeretnék...az Ungvári Egyetemen földrajz...” (földrajz-történelem szakos férfi)

A hallgatók közül más szakirányban, egyéb fokú képzésekben csak pár személy akar tanulni:

„...ha a szükség rákényszerít, hogy nem kapunk ebbe a szakmába állást...olyat hallottam, hogy iskolába kapott munkát, de nem a saját szakmájába, és akkor át kellett neki képezni magát...” (biológia-földrajz szakos nő)

A megkérdezettek szerint egyértelműen hasznavehető lesz a főiskolán szerzett diploma, bár voltak, akik kicsit borúlátóbban vélekedtek:

„...talán a tudás inkább, mint a diploma...” (biológia-földrajz szakos férfi)

„...elhelyezkedni szerintem el tudnánk, de nagyon sok tanár van most...”

(történelem-földrajz szakos nő)

„...a tanári pályán kívül másra nem igazán van lehetőségünk, tanári diplomát kapunk...” (biológia-földrajz szakos nő)

A szülők véleménye a további terveket illetően sem mérvadó:

„...bizonyos tapasztalatokkal rendelkeznek a szülők...van bizonyos saját tapasztalatuk, azt megosztják velünk, nekünk ezt nem kötelező megfogadni, ajánlatos persze, aztán tanulunk a saját hibáinkból, hogy úgy kellett volna, de...” ((biológia-földrajz szakos férfi)

A fiatal pályakezdőknek – nem csak a pedagógus szakmát tekintve – sok nehézséggel kell megküzdeni, hogy elhelyezkedjenek, beilleszkedjenek és belejöjjenek szakmájukba. Mondhatjuk, hogy az egyik legtöbb negatívum a pedagógus munkakezdésében lép fel, pedig számos pedagógus nagy elhivatottságot mutat szakmája iránt, kitartás, szorgalom jellemzi őket, és mégis újabb és újabb nehézségek lépnek fel, újabb kihívásokkal kell szembesülniük munkájuk során. Rengeteg frissdiplomás pedagógus akad, aki szereti az általa képviselt ügyet, és még mindig tudnak lelkesedni annak ellenére, hogy rengeteg nehézséggel kell megküzdeniük, számos kudarc éri őket. A pedagógus szakmával kapcsolatos nehézségekkel kapcsolatban így vélekednek a megkérdezett hallgatók:

„...attól nem függ, hogy milyen az iskolának a hangulata, az ember mindenütt kibírja egy ideig. Akármilyen munkahely van, akkor is lesznek hátrányok, meg piszkálódások, ilyen az élet...ha kezdő tanár vagy még akarsz kezdeni valamit vele, s az, aki már hatvan éve a pályán van az meg már olyan unottá válik, hogy egyszerűen nem érdekli a dolog, csak leadja az anyagot és akkor hazament. Még egy kezdő tanárnak szerintem van lelkiismerete, meg lelkesedése, meg minden, és pont azért a kollektívából úgy kinézik, hogyha valami újat akarsz bevezetni, szerintem ez a legnagyobb nehézség...” (matematika szakos nő)

„...a legnagyobb nehézség szerintem elsősorban, hogy megleld magát a helyedet...ismeretség kell sokszor, hogy bekerülj valahova, nyilván a kezdő pedagógusokhoz a gyerekek, tanulók sem úgy viszonyulnak hozzá, mint egy százéveshez...” (matematika szakos férfi)

Elhelyezkedés

A 2004-es munkanélküliségi mutatók szerint a Bereg-vidéken a munkanélküliek aránya 2,77% volt, ami a jóléti államok bármelyikével felvehetné a versenyt. De ez valójában nem így van, mivel nem minden munkahellyel nem rendelkező személy jelentkezik a foglalkoztatási központban.³⁵ A beregszászi járásban kevés munkalehetőség adódik egy frissdiplomás számára, főként a pedagógusszakmát tekintve. Az ukrán nyelvtörvénynek köszönhetően egyre több magyar szülő adja gyermekét ukrán tannyelvű iskolába. Ennek köszönhetően csökkent a magyar iskolákban tanulók létszáma. Továbbá a szakma telítettsége miatt is romlanak a végzett hallgatók elhelyezkedési esélyei pedagógusként. A végzős hallgatók nem túl jó esélyeket látnak a főiskola utáni elhelyezkedésre:

„...igazából nem is érdeklődtünk...már ahol tudjuk, ott nincsenek állások...más lehetőség lenne, csak az nem tanári állás, más fizikai munka...” (biológia-földrajz szakos férfi)

„...gyár. Hát a ... gyárba már egész szalagok vannak ilyen diplomás történészek...” (történelem-földrajz szakos nő)

„...először próbálkoznék tanárként, de hogyha ott nem kapnék állást, akkor valami másat néznék addig, amíg nem jutnék tanári álláshoz...” (biológia-földrajz szakos nő)

Néhány hallgató számára már van konkrét munkahelyi lehetőség:

„...nekem, hogyha minden jól megy, akkor valószínűleg munkát is adnak magyar iskolába...” (földrajz-történelem szakos férfi)

„...egy osztálytársunknak van lehetősége egy történelmi szakkörre...” (földrajz-biológia szakos nő)

„...teljes állású titkárság...” (matematika szakos férfi)

Előbb-utóbb mindenki számára eljön az a pillanat, hogy dolgozni kell, de nem mindegy mikor találunk munkát. Ezért is tartottam fontosnak megkérdezni, hogy hogyan akarnak munkát keresni a beszélgetés alanyai, és hogy milyen nehézségek lépnek fel ekkor:

„...Google...” (matematika szakos férfi)

„...hát elvileg tanári állást úgy kell keresni, hogy van Beregszászban tanfelügyelőség, bemégy és küldenek ahova küldenek, Rákostól kezdve Isten

³⁵ vö. Orosz, 2007:102.

tudja hova...Mindig azt kell tudni kinek kell fizetni az ezer dollárt...”
(matematika szakos nő)

„...alacsonyak a bérek, nincsen munka és ukrán nacionalisták lehetlenné teszik azt, hogy magyar intézmények működjenek...” (földrajz-történelem szakos férfi)

„...az a legnagyobb gond, hogy a főiskola konkrétan tanárokat képez. Hogyha valamilyen más szakirányú munkát is esetleg, vagy más lehetőséget biztosítana könnyebb lenne az elhelyezkedés...” (biológia-földrajz szakos nő)

A válaszok azt mutatják, hogy jelenleg tisztában vannak a diplomaszerezés után őket érintő elhelyezkedési nehézségekkel, viszont a matematikát és biológiát tanulók saját elmondásuk szerint a főiskolára való jelentkezéskor nem voltak ezekkel tisztában:

„...éppen azért jelentkezünk, azt gondoltuk, hogy ezáltal könnyebb lesz...”
(biológia-földrajz szakos férfi)

„...szerintem nem, mert amikor szerintem ti jelentkeztetek, meg mikor én is, még nem volt ez a nagy ukránosodás, meg, hogy minden gyereket ukrán iskolába kell iratni, meg ne beszéljünk az anyanyelvünkön, mert az már ciki, szerintem nem volt ilyen ennyire, talán ez volt a különlegesség Kárpátalján, hogy nem voltunk ennyire rákényszerítve arra, hogy hanyagoljuk ezt...”
(matematika szakos nő)

Az ebben a témában szerplő kérdésekre adott válaszok alapján látható, hogy milyen nehéz magyarként a Kárpátalján való elhelyezkedés, s, hogy milyen akadályokkal teli jövő vár az ifjú pedagógusokra.

Kárpátalján maradás kérdése

Az eddig elhangzott válaszok alapján felvetődhet a kérdés: nem lenne-e jobb külföldön szerencsét próbálni? Mégis inkább úgy tűnik, hogy a diákok döntő többsége ragaszkodik a szülőföldjéhez, és magához a kárpátaljai magyarsághoz. Összesen két hallgató mondta, hogy külföldre menne:

„...én, ha sikerül szívesen megpróbálnám Magyarországot, vagy esetleg tovább Németországot...” (földrajz-történelem szakos férfi)

„...én csak azért mondom, hogy lehet, hogy magyarba mennék, mert bátyámék már kint vannak...” (matematika szakos férfi)

Mivel Kárpátalján akarnak maradni, fontos, hogy itt alapozzák meg az életüket. Felvetődik a kérdés: van-e lehetőség a jó életszínvonal megteremtésére a Kárpátalján adódó munkalehetőségekből? Lássuk, hogyan vélekednek erről:

„...egyértelműen nincs...” (matematika szakos férfi)

„...amiből nekünk nagy hasznunk lehetne, vagy érhetnénk el úgymond pénzügyi előrelépést, ahhoz befektetés kell...” (biológia-földrajz szakos nő)

„...nem, ha gyárba megyünk el...annyi, hogy élni tudsz belőle...” (történelem-földrajz szakos nő)

A Kárpátalján maradás szempontjából talán a legfontosabb dolog, hogy hogyan beszéljük az ukrán nyelvet. A hallgatók többsége egyáltalán nem, vagy gyengén beszél az ukrán nyelvet, de akadnak kivételek is:

„...minimális szinten...de az, hogy egy órát tartsak ukránul, hát...a főiskola megadta azt, hogy fejlődjünk, csak közép és általános iskolában nem voltak meg az alapok, és így hiába építettünk...négy éven keresztül az ukrán oktatás keményen folyt, mi nagyon keményen tanultuk a szakmai ukránt, de ez mind kevés, már eleve egy olyan alap nyelvtudással kellett volna idejönnünk...” (történelem-földrajz szakos nő)

„...jól, mert én olyan családban nőttem fel, hogy mindkét nyelvet párhuzamosan hallgattam, úgyhogy nincs vele semmi probléma, meg olyan környezetbe nőttem fel, például ukrán óvodába jártam, meg otthon is anyuval ukránul beszélek, a bátyámmal vagy magyarul, vagy ukránul, apuval magyarul, szóval így meg van ez a keveredés a nyelvek között...” (matematika szakos nő)

A beszélgetésekben résztvevő hallgatók szerint nagyban megkönnyítené az életüket az ukrán nyelv ismerte, ha beszélnének ukránul, többségük szívesen tanítana ukrán tannyelvű iskolában is.

„...persze, hogy könnyebb lenne, ha az államnyelvet tudod, akkor neked nagyon könnyű itt az élet Ukrajnában...” (földrajz-történelem szakos férfi)

„...szerintem előnnyel jár mindenképpen, mert Ukrajnában élünk és ugye az összes papír, vagy ha tanárnak megy valaki, akkor a tanterv is ukránul van, az oktatási minisztérium ukránul adja, nem magyarul...” (matematika szakos nő)

Távolabbi jövő

A beszélgetések végén megkértem a hallgatókat, hogy pár perc erejéig engedjék szabadjára fantáziájukat, felejtsék el az előttük álló nehézségeket. A *Milyen munkát töltenétek be a legszívesebben?* kérdésre a következőket válaszolták:

„...elnök...” (történelem-földrajz szakos nő)

„...rendőr...” (földrajz-történelem szakos férfi)

„...hát én valami informatikai téren akarok elhelyezkedni...akár valami üzletbe, akár valami szakiskolába...” (matematika szakos férfi)

„...szeretnék tanár lenni...” (biológia-földrajz szakos férfi)

„...hát én tanár szeretnék lenni, már nagyon régen eldöntöttem, és ezt szeretném...” (matematika szakos nő)

A válaszok alapján egyértelmű volt, hogy sok hallgatóban nagy az elhivatottság szakmája iránt, és valóban pedagógus szeretne lenni. Az utolsó kérdésre adott válaszok pedig azt tükrözik, hogy a beszélgetésekben résztvevők nem nagyravágyók, megvalósítható célokat tűznek ki maguk elé. Így képzelik el a jövőjüket 10 év múlva:

„...nem tudom, hát ez a munkától függ...” (matematika szakos férfi)

„...én mindenképpen úgy, hogy lesz egy szép családom és lesz egy tanári munkám...” (biológia-földrajz szakos nő)

„...megtanulom az ukrán nyelvet jól. Vagy tanár leszek, vagy valami hivatalban fogok dolgozni...” (földrajz-történelem szakos férfi)

„...én szerintem az, hogy elsősorban munkalehetőség, az anyagi háttér biztosítása és utána családalapítás és a magyarság fenntartása...” (biológia-földrajz szakos férfi)

Kérdőíves felmérés a KMF-án matematika, földrajz és biológia szakon végzett hallgatók körében

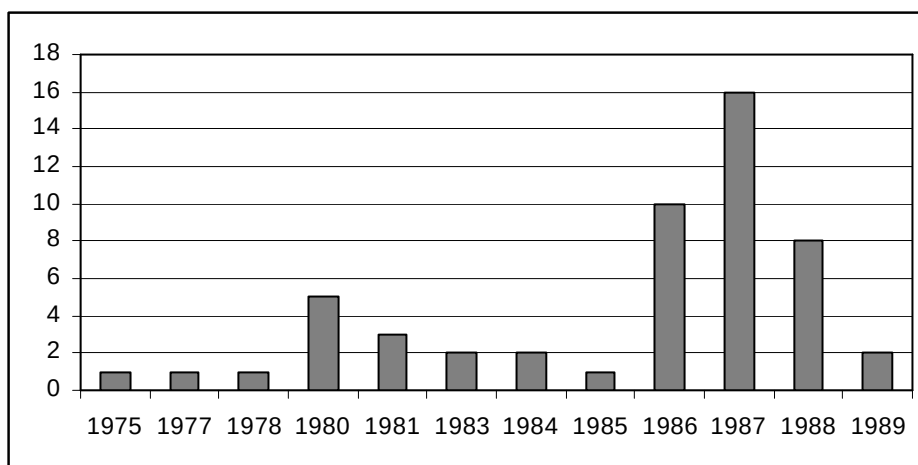
A felmérés során az adatfelvétel névtelenül, önkitöltős kérdőívek segítségével történt. A felmérés alanyai a KMF-án matematika, földrajz vagy biológia tanári diplomát szerzett hallgatók voltak. A cél az volt, hogy minél több e kritériumoknak megfelelő személy számára eljuttassam a kérdőívet. Kétféle képen történt a kérdőívek továbbítása: e-mailen keresztül és személyes vagy más személy által átadva, papír alapú kérdőív formájában. Az e-mail címekre ismerősök, barátok és különböző internetes közösségi oldalak segítségével tettem szert.

Továbbá a személyesen felkeresett volt diákoktól is kaptam némely esetben volt csoporttáiraikról, évfolyamtársaikról elérhetőségi adatokat telefonszám illetve e-mail cím formájában. A válaszadási hajlandóság elég alacsony volt, sokan többszöri kérésre sem voltak hajlandók a kérdőív kitöltésére. Összesen 178 személynek juttattam el a kérdőívet, ebből 52-t kaptam vissza.

A felméréssel azt kívántam feltárni, hogy hogyan alakult az említett szakokon végzett, s Kárpátalján maradt személyek élete, karrierje; sikerült-e elhelyezkedni a szakmájukban, milyen munkakört töltenek be, mennyire elégedettek ezzel, milyen terveik vannak jövőjükre nézve, stb. A kapott eredmények egyfajta képet mutatnak a végzősök számára diplomájuk presztízsről, felhasználhatóságáról, elhelyezkedési esélyeikről.

Általános adatok

Az adatközlők száma, nem- és kor szerinti megoszlása nem volt előre meghatározva. A nem szerinti megoszlás a következő képen alakultak: az 52 válaszadóból 35 személy férfi és 17 személy nő. A válaszadók születési év szerinti megoszlása nagy változatosságot mutat (Ld. 3. sz. ábra!).

3. sz. ábra: A válaszadók születési évszám szerinti megoszlása

A megkérdezettek közül mindössze 1 személy vallotta magát ukrán nemzetiségűnek, míg 51 fő magyar nemzetiségű. Városban él az adatközlők közül 21 fő, faluban pedig 29 fő, 2-en pedig nem adták meg, hogy milyen településen élnek. A városokban élők közül 14-en Beregszászt, 2-en Ungvárt jelölték meg lakhelyükként, valamint 3 fő Budapestet és 1-1 személy Csapot, illetve Técsőt. A falvakban élők összesen 21 különböző település lakói, a válaszadók közül Nagyberegen és Jánosiban 3-an, Benében, Somban és Váriban 2-en élnek.

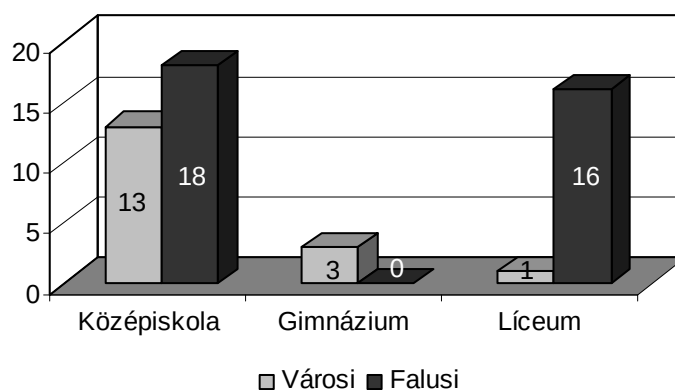
Szüleik legmagasabb végzettségét tekintve senki nem jelölte az elemi iskolát, az egyéb kategóriába pedig bekerült a technikum és a szakiskola. Az 1. táblázat alapján látható, hogy sok esetben rendelkeznek a szülők főiskolai vagy egyetemi végzettséggel.

	Általános iskola	Érettségi	Főiskola/egyetem	Technikum	Szakiskola
Anya	1	27	12	5	7
Apa	0	12	27	3	10

1. táblázat: A válaszadók szüleinek legmagasabb végzettsége

Családi állapotukat tekintve 33 fő hajadon vagy nőtlen, 18 fő házas és 1 fő elvált. Az adatközlők közül 37 személynek nincs gyermeke, 15-nek van, ebből 13 főnek egy és 2 főnek két gyermeke van.

Érettségit 13 fő városi középiskolában, 3 fő városi gimnáziumban, 1 fő városi líceumban, 18 fő falusi középiskolában és 16 fő falusi líceumban szerzett, illetve 1 fő pedig szakközépiskolát végzett.

4. sz. ábra: Milyen iskolában szerzett érettségit?

Érettségikor a magyar nyelvet mindenki anyanyelvi szinten beszélte, míg az ukrán nyelvet csak 5 személy. Ebből is látható, hogy a magyar tantervű iskolákban nem megfelelő az ukrán nyelv oktatása. A kérdéssel kapcsolatos további eredmények a 2. táblázatban vannak összefoglalva. Az egyéb kategóriában 9 fő megjelölte a német nyelvet és 1 fő a szlovákot.

	Magyar	Ukrán	Orosz	Angol	Német	Szlovák
Anyanyelvi szinten	52	5	2	0	0	0
Jól	0	6	6	3	1	0
Középszinten	0	7	5	15	2	1
Kicsit	0	27	10	20	6	0
Egyáltalán nem	0	7	29	14	0	0

2. táblázat: Az adatközlők nyelvtudása érettségikor

Végzettség és pályakép

A válaszadók közül matematikából 7 fő szerzett baccalaureus képesítést, illetve 1 fő baccalaureus és specialiszt képesítést, földrajzból 21 fő szerzett baccalaureus képesítést, 12 fő specialiszt képesítést, illetve 1 fő baccalaureus és specialiszt képesítést, biológiából 18 fő szerzett baccalaureus képesítést, illetve 1 fő baccalaureus és specialiszt képesítést. Továbbá a szakpároknak köszönhetően történelemből 1 fő kapott baccalaureus fokozatú diplomát, 6-6 fő specialiszt illetve baccalaureus és specialiszt fokozatú diplomát. Angolból pedig 1 fő kapott specialiszt fokozatú diplomát. A válaszadók összesen 84 diplomát kaptak a *KMF*-án. Évfolyamonkénti megoszlásuk is vegyes volt.

		2001	2002	2003	2006	2007	2008	2009	2010	Összesen
Matematika	baccalaureus	-	-	-	-	-	3	-	5	8
	specialiszt	-	-	-	-	-	-	-	1	1
Földrajz	baccalaureus	-	1	-	1	1	11	6	2	22
	specialiszt	1	2	6	1	3	-	-	-	13
Biológia	baccalaureus	-	-	-	-	-	1	5	13	19
	specialiszt	-	-	-	-	-	-	1	-	1

3. táblázat: A megkérdezett végzettek szak, évfolyam és képesítés szerinti megoszlása

A diplomaszerzés évében való nyelvtudásról is tájékozódtam a kérdőívek segítségével. A következő eredmények születtek:

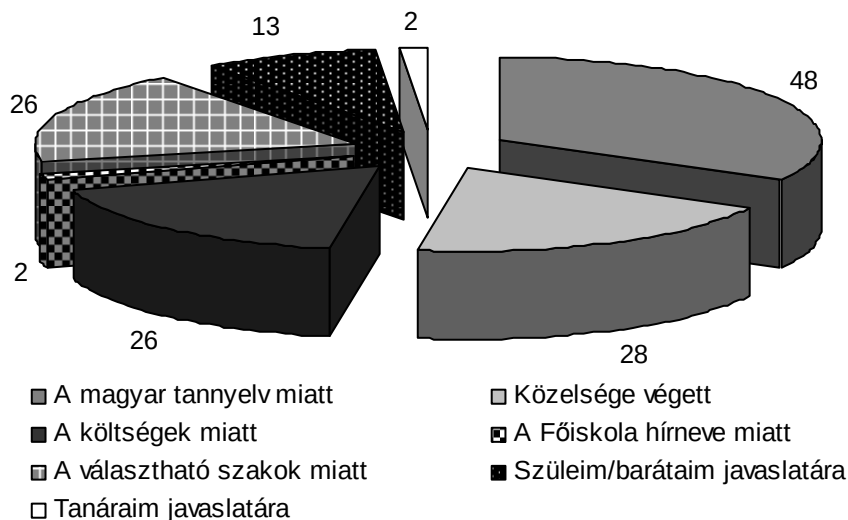
	Magyar	Ukrán	Orosz	Angol	Német	Szlovák
Anyanyelvi szinten	52	5	2	0	0	0
Jól	0	9	8	6	1	0
Középszinten	0	9	3	14	2	1
Kicsit	0	22	8	21	5	0
Egyáltalán nem	0	7	31	11	1	0

4. táblázat: Az adatközlők nyelvtudása a diplomaszerzés évében

Ezt összehasonlítva az érettségi évében való nyelvtudással némi fejlődés tapasztalható az ukrán és angol nyelvek tekintetében, ami a *KMF*-en való nyelvoktatásnak köszönhető. Bár vannak olyan személyek is, akiknél saját állításuk szerint romlott a nyelvtudás.

Mint ahogy a fókuszcsoportos beszélgetések során, a kérdőívben is szerepelt az a kérdés, hogy miért a *KMF*-át választották tanulmányaik helyszínéül. Itt több válaszlehetőséget is megjelölhettek. A kapott válaszok alapján egyértelmű, hogy a magyar nyelv a legfőbb ok, amiért ezt az intézményt választották tanulmányaik helyszínéül a volt hallgatók, hiszen az 52

válaszadóból 48-an jelölték meg ezt a válaszlehetőséget. Továbbá 28 főnél a közelség, illetve 26-26 főnél a költségek és a választható szakok is befolyásolták, hogy a *KMF*-át választották továbbtanulás céljából. Összességében az erre a kérdésre adott válaszokat az 5. sz. ábra mutatja.

5. sz. ábra: Miért a *KMF*-át választotta tanulmányai helyszínéül?

Ha összevessük ezeket az eredményeket a fókuszcsoportos beszélgetések eredményeivel, akkor látható, hogy ugyanazok az okok befolyásolták az intézményválasztást mind a volt főiskolásoknál, mind a jelenlegi végzősöknél. Tehát még egyszer hangsúlyozom, hogy a *KMF* nagyon fontos szerepet tölt be a kárpátaljai magyar fiatalság életében.

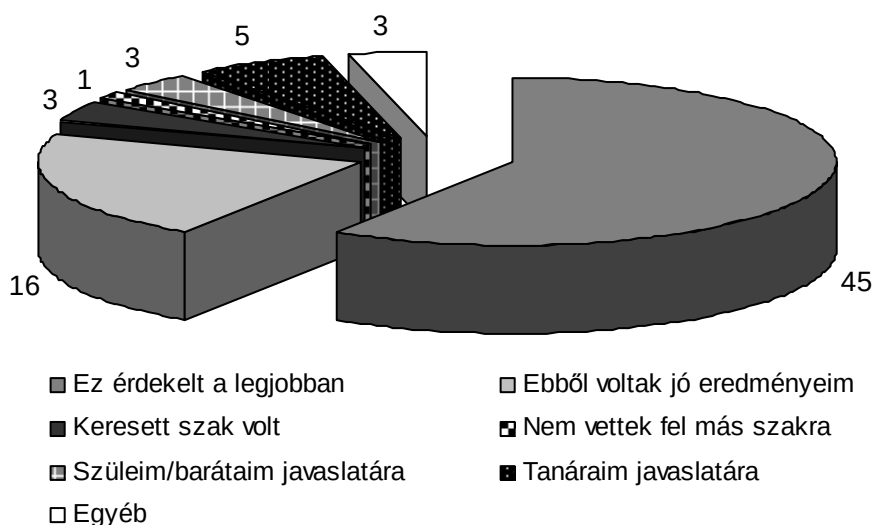
A szakválasztást illetően is hasonló eredményeket kaptam, mint a beszélgetések során. Szintén több válaszlehetőséget megjelölhettek a válaszadók. A legtöbben az „*Ez érdekelt a legjobban*” válaszlehetőséget jelölték, szám szerint 45-en. Továbbá 16 fő azért választotta az általa tanult szakot, mert abból voltak jó eredményei. A többi válaszlehetőség nem sok esetben volt befolyásoló tényező. A felsorolt lehetőségeken kívül 3 fő jelölt meg egyéb indokot, ezek a következők:

„*Kizárásos alapon ez maradt*” (matematika szakon végzett nő)

„*Ez állt a legközelebb hozzám a matematika mellett!*” (földrajz szakon végzett férfi)

„*Ide jelentkeztek a legkevesebben*” (földrajz szakon végzett férfi)

A kapott válaszokat a 6. számú ábra foglalja össze.

6. sz. ábra: Miért az adott szakot választotta?

A válaszadók közül 40 főnek nem volt konkrét szakmai elképzelése, terve a Főiskola elvégzése előtt, míg 12 esetben volt. A legtöbb esetben a „*Tanár akartam lenni*” választ adták meg, s jellemzők még a következő válaszok is:

„*Diploma szerzése*”

„*További tanulmányokat végezzek*”

24 esetben az elképzelések, tervek változtak a Főiskola elvégzése után és 28 esetben nem. Legjellemzőbb válaszok:

„*Szeretnék tanár lenni*”

„*Minél hamarabb elhelyezkedni tanárként*”

„*Tovább szeretnék tanulni*”

„*Tanítási lehetőség vagy továbbtanulás*”

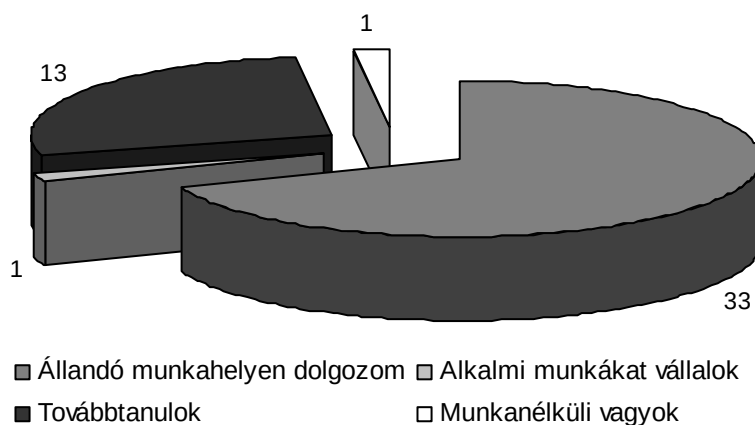
Az adatközlők többsége, 43 fő tarja a kapcsolatot valamilyen formában a Főiskolával, 9 fő pedig nem. A kapcsolattartás e-mailen, telefonon keresztül vagy személyesen történik, a legtöbben volt tanáraikkal tartják a kapcsolatot, sok esetben szakmai segítségnyújtás, tanácsadás céljából. Vannak, akik jelenleg a KMF-án dolgoznak, s néhányan jelenleg is tanulnak itt valamilyen formában.

A kérdőívet kitöltők közül 12 fő szerzett más felsőoktatási intézményben is diplomát, 39 fő nem. Egy személy pedig nem válaszolt erre a kérdésre. Az 5. táblázat tartalmazza, melyik intézményben, miből, melyik évben és milyen fokozatú diplomákat szereztek a megkérdezettek.

Intézmény neve	Szak	Év	Fokozat
Budapesti Corvinus Egyetem	-	2005	MA
UNE	Földrajz	2010	szpecialiszt
Debreceni Egyetem	-	2002	Master
Volodimir Hnatyuk Ternopoli Nemzeti Pedagógiai Egyetem	Földrajz, közgazdaság tanár	2009	szpecialiszt
Budapesti Corvinus Egyetem	Kertészmérnök	2010	Bsc
Debreceni Egyetem	Történelem	2010	PhD
UNE	Matematika-informatika	2009	szpecialiszt
UNE	Földrajz	2010	szpecialiszt
UNE	Matematika-informatika	2009	szpecialiszt
Volodimir Hnatyuk Ternopoli Nemzeti Pedagógiai Egyetem	Földrajz	2009	szpecialiszt
PTE	Turizmus szakértő	2005	egyetemi

5. táblázat: Másoddiplomával kapcsolatos adatok

Jelenleg 45 személy tevékenykedik a válaszadók közül Kárpátalján, 7 pedig Magyarországon. Ez a 7 fő azért hagyta el Kárpátalját, hogy továbbtanuljon, közülük egy fő pedig dolgozik is. A Kárpátalján maradtak közül 33 fő állandó munkahelyen dolgozik, 1 fő alkalmi munkákat vállal, 1 fő munkanélküli és 13 fő továbbtanul.

7. sz. ábra: Milyen tevékenységet folytat?

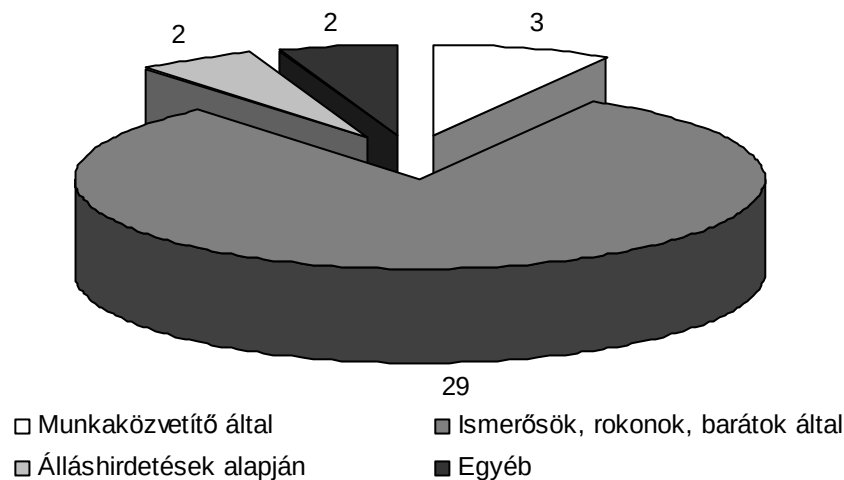
A további kérdések csak azokra vonatkoztak, akik jelenleg Kárpátalján tevékenykednek.

Elhelyezkedés

Munkahely keresésekor az volt a jellemző, hogy a válaszadók nagy többsége, 29 fő ismerősei, rokonai, barátai által keresett munkát, míg munkaközvetítő által 3 fő, álláshirdetés alapján pedig 2 fő. A felsorolt válaszlehetőségeken kívül 2 fő egyéb módszert jelölt meg, ezek a következők:

„magam” (földrajz és biológia szakon végzett nő)

„engem kerestek meg és kértek fel” (földrajz szakon végzett férfi)

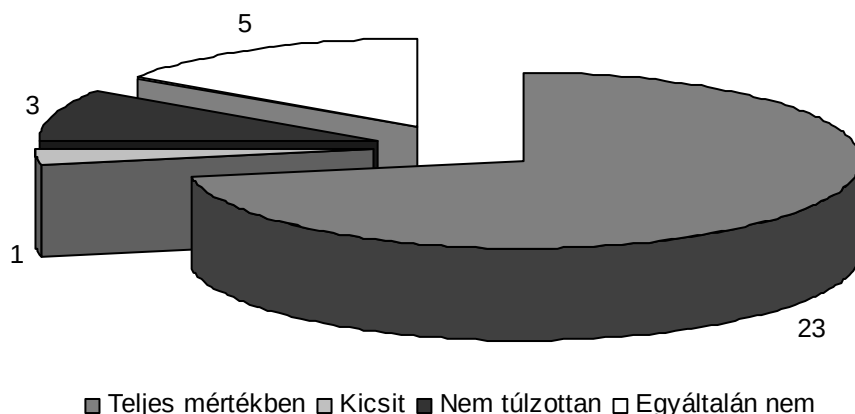
8. sz. ábra: *Hogyan keresett munkát?*

A 33 főből, aki jelenleg Kárpátalján, állandó munkahelyen dolgozik 25 fő szakmájában helyezkedett el. Ez tehát a kérdőíveket kitöltők 48%-a, ami jó aránynak számít. A KMF-án 2002-ben 41 hallgató végzett nappali tagozaton, ebből 28-an (68%) helyezkedtek el pedagógusként Kárpátalján.³⁶ Összevetve ezeket az adatokat látható, hogy jelenleg is jól hasznosítható a KMF-án szerzett diploma.

Az állandó munkahelyen dolgozók közül 24 személynek eddig egy munkahelye volt, 5-nek több, 3 főnek jelenleg is két munkahelye van, 2 fő pedig nem adott meg munkahellyel kapcsolatos adatokat.

A KMF-án tanultak hasznosnak bizonyulnak a végzett hallgatók jelenlegi munkájában, mivel nagy részük pedagógusként helyezkedett el.

³⁶ vö. Orosz, 2006:119.

9. sz. ábra: A Főiskolán tanultak mennyire hasznosíthatók a jelenlegi munkájában?

Az adatközlők közül 11 fő vett részt valamilyen továbbképzésben, ebből 3 fő a *KMF* által szervezett Nyári Kölcsé Akadémián, 4 fő Atesztációs Előkészítő Tanfolyamon Ungváron, és 1-1 fő Nyári Akadémián a *KMPSZ* szervezésében illetve az ELTE Földtudományi Doktori Iskola továbbképzésén vett részt, 2 fő nem nevezte meg a továbbképzést. 21-en pedig nem vettek részt ilyesmiben, és 1 fő nem válaszolt erre a kérdésre. 22-en azon a településen dolgoznak, ahol élnek, 11 fő beutazik a munkahelyére.

27 fő számára nem jelentett semmiféle hátrányt, hogy a *KMF*-án szerzett diplomát, viszont 6 fő állítása szerint hátránnyal járt, ebből 1 fő nem jelölte miben nyilvánult ez meg:

„az igazgató nem ismerte el úgy, mint az UNE diplomáját” (földrajz és biológia szakon végzett nő)

„Nem tanultam meg ukránul, nem szerezhettem meg a főiskolán földrajzból a specialiszt diplomát” (földrajz és biológia szakon végzett nő)

„Az ukrán nyelvtudást a Főiskolán sem tudtam megszerezni, ellenben az Ungváron végzett kollégákkal” (földrajz szakon végzett nő)

„hiányos ukrán nyelvtudás” (földrajz szakon végzett férfi)

„Hiányos volt a főiskolán az ukrán terminológia oktatása, amire később nagy szükség van” (földrajz szakon végzett férfi)

Mint látható 4 esetben a hátrány magából az ukrán nyelvtudás hiányából fakad, de viszont mind a 4 főnek így is sikerült pedagógusként elhelyezkedni.

A diplomája 16 fő számára nem jelentett előnyt, viszont 17 főnek igenis előnyt jelentett, hogy a *KMF*-án szerzett diplomát. Nézzünk meg néhány véleményt, arról, hogy miben jelentett előnyt a diploma:

„anyanyelven szerzett ismeret, jó felkészítettség” (földrajz és biológia szakon végzett férfi)

„Mivel a képzés nyelve magyar volt már önmagában előny! A megszerzett tudás is ennek köszönhető!” (földrajz szakon végzett férfi)

„Módszertanilag és tudásbélileg nagyon jól felkészítettek minket az oktatásra” (földrajz szakon végzett nő)

„Jó szakmai tudást kaptam, de csak magyar nyelven tudom magam teljesen kibontakoztatni” (földrajz szakon végzett férfi)

„széleskörű, stabil végzettség” (földrajz szakon végzett férfi)

„Magyarországon honosítás nélkül elfogadták” (földrajz szakon végzett férfi)

Kárpátalján nagyon fontos dolog a nyelvtudás kérdése. Mint kiderült, a Főiskolán végzetek többsége nem rendelkezik jó ukrán nyelvtudással és magát az intézményválasztást is legfőbbképpen a magyar nyelven való tanulás befolyásolta. A 33 állandó munkahellyel rendelkező válaszadó közül 24-nek elhelyezkedésekor is nagymértékben előnyt jelentett a magyar nyelv ismerte, s az ukránnyelvtudás 15 esetben előnyt jelentett. Egy fő nem válaszolt erre a kérdésre. Részletesen a 6. táblázatban látható, hogy hány fő esetében milyen szinten befolyásolták a különböző nyelvek az elhelyezkedést.

	Magyar	Ukrán	Orosz	Angol	Német	Szlovák
Nagymértékben	24	4	2	2	0	0
Előnyt jelentett	2	11	3	4	0	0
Nem jelentett előnyt	3	3	7	4	0	0
Egyáltalán nem	3	14	20	22	6	1

6. táblázat: Mennyire befolyásolta a nyelvtudása az elhelyezkedést?

Mint kiderült sok esetben sikerült a szerzett szakmában elhelyezkedni a válaszadóknak, de a munkahely magában még nem minden. Fontos, hogy olyan dolgot csináljunk, amit szeretünk is, s a közeg, ahol dolgozunk is megfelelő legyen. A megkérdezettek közül a munkakörével 8 fő elégedett teljes mértékben, munkahelyi kollektívájával 16 fő, míg fizetésével mindössze két fő. A további kapott válaszokat a 7. táblázat mutatja.

	Munka körével	Munkahelyi kollektívájával	Munkahelyi előmeneteli lehetőségekkel	Munkakörülményeivel	Fizetésével
Teljes mértékben	8	16	9	12	2
Nagyjából	17	13	8	9	10
Nem túlzottan	5	4	11	9	8
Egyáltalán nem	3	0	5	3	13

7. táblázat: Mennyire elégedett a következő dolgokkal?

Jövőbeli tervek

A kérdőív utolsó szakaszában jövőbeli terveikről, elképzeléseikről kérdeztem a volt Főiskolás hallgatókat. A Kárpátalján maradtak közül 16 fő szeretne valaha még továbbtanulni, 28 fő nem, 1 fő pedig nem kívánt erre a kérdésre válaszolni. A továbbtanulni vágyók közül 7-en szeretnének Magyarországon tanulni, ebből 3-an Debrecenben, 4-en Budapesten, közülük 4 fő szeretne PhD képezést szerezni. 1 fő biológiából specializált fokozatú képezésre akar szert tenni a KMF-án. Továbbá van aki, kémiát, számvitelt, alkalmazott matematikát tanulna. A többi válaszadó nem jelölte mit és hol szeretne tanulni.

Mint kiderült, a válaszadók közül 7 személy tanul vagy dolgozik jelenleg Magyarországon, és mindössze 6 ember szeretne a közeljövőben külföldön letelepedni, 28-an további életüket is Kárpátalján képzelik el, 1 személy pedig még nem tudja, hogy mit is akar. A 6 főből, aki a külföldi életet választaná 5 Magyarország mellett döntene, 1 fő pedig valamely nyugat-európai országban élne legszívesebben.

A *Hol és milyen munkakört töltene be legszívesebben?* kérdés kapcsán a 45 Kárpátalján maradt személy válaszaiból a következő eredmények születtek: 9 fő nem válaszolt a kérdésre, 7 fő meg van elégedve jelenlegi munkájával és továbbra is ezt csinálná, 5 fő tanári állást szeretne kapni a szakjának megfelelően, lehetőleg azon a településen ahol él, 5 fő felsőoktatási intézményben tanár vagy kutató lenne, 4 fő tanári szakmában, 3 fő tanári állást vagy valamilyen kutatómunkát töltene be, 2 fő nem tudja. Továbbá még a következőket választották:

„Tanári vagy irodai munka valamilyen cégnél”

„Irodai munka”

„Gamestar fejlesztő”

„Németország, autótervezés”

„Amely fizetésével el tudnám tartani a családomat, és nem lenne magterhelő számomra”

„Mérnök, bárhol”

„Magyarország, project menedzser”

„Nyugat-Európában, valamilyen szellemi munkát”

„Természetesen Kárpátalján és bármi másat a tanárin kívül, amihez kell kreativitás, kihívás és szervezőkészség”

„Rendszergazda valamilyen vállalatnál”

A válaszokból kitűnik, hogy nincsenek nagyravágyó igényeik munkahely szempontjából a volt hallgatóknak. Összesen 25 esetben szeretnének pedagógusként dolgozni.

Az utolsó kérdés az volt, hogy *Hogyan képzelem el a jövőjét 10 év múlva?* Szintén érdekes és színes válaszokat kaptam. 8 fő nem válaszolt a kérdésre, 12 fő elképzelése szerint jó munkahelye és boldog családi élete lesz, 5 fő még nem tudja. A további válaszadók többsége tanárként látta magát a jövőben, s jellemző még a bizonytalanság is:

„Családalapítás, tanítás”

„Tanárként dolgozom, tudományos fokozatot szerzek”

„Tapasztalt tanárként”

„Megbecsült pedagógus nagy fizetéssel”

„Nagy Magyarországon élek”

„Még nem gondolkoztam rajta”

„Túl sok a véletlen, felesleges ezen gondolkodni”

„Nincsenek 10 éves terveim”

„Sötéten”

„Akár így is jó”

Összefoglalás

A fókuszcsoportos beszélgetések és a kérdőíves felmérés során szerzett adatokból sok hasznos információt kaptam. Mind a beszélgetések, mind a kérdőívek alapján kiderült, hogy a tanintézmény kiválasztásakor fő indokok a magyar nyelven való tanulás, az intézmény közelsége és az alacsony költségek voltak. A jelenlegi végzősök többsége pedagógusként szeretne a jövőben elhelyezkedni. A kérdőív adatai azt támasztják alá, hogy a végzett hallgatóknak sok esetben sikerült szakmájukban elhelyezkedni és igenis versenyképes a kárpátaljai munkaerőpiacon a diplomájuk. A volt főiskolások jól boldogulnak Kárpátalján,

csak páran élnek közülük külföldön, ők is továbbtanulás céljából. A jövőben is csak néhányan szeretnének külföldön letelepedni a végzősök és a már végzettek közül.

Szintén hasonló a helyzet fókuszcsoportos beszélgetések alanyai és a kérdőívet kitöltők között a nyelvtudás terén. Nehezen boldogulnak ukrán nyelven, ennek ellenére láthattuk a kapott adatokból, hogy ragaszkodnak szülőföldjükhöz, Kárpátaljához. Az ukrán és angol nyelvtudásban némi fejlődés volt tapasztalható a *KMF*-án töltött évek folyamán. A Főiskolán tanulás hátrányaként azt említették meg, hogy nem tanultak meg ukránul, viszont ez a közép és általános iskolában történő rossz nyelvoktatásnak köszönhető. Hasznos jelentett viszont a megszerzett tárgyi tudás és a szakmával kapcsolatos jó felkészültség.

Összességében jól boldogulnak a *KMF*-án diplomát szerzett személyek, és ami a legfontosabb sok esetben sikerült pedagógusként elhelyezkedniük és hivatásuknak tekintik ezt a szakmát, szívesen foglalkoznak ezzel.

Felhasznált irodalom

1. Babbie Earl: *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata*. Balassi Kiadó, Budapest, 2003.
2. Fábri István: *Magyar nyelvű felsőoktatás és tudományosság a Kárpát-medencében*. In: Régió 2001/4.
3. Fábri István (szerk.): *Kisebbségi lét és érvényesülés – Az ezredforduló munkaerő-piaci kihívásai a Kárpát-medencében*. Kisebbségkutatás könyvek. Lucidus Kiadó, Budapest, 2003.
4. Héra Gábor – Ligeti György: *Módszertan. A társadalmi jelenségek kutatása*. Osiris kiadó, Budapest, 2006.
5. Horváth Tamás, Kiss László, Nyegres Andrea, Roberts Éva (szerk.): *Diplomás pályakövetés*. Kézikönyv. Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft.
6. Molnár Eleonóra – Orosz Ildikó: *Oktatásügy határon*. Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, Ungvár, 2009.
7. Orosz Ildikó (szerk.): *Felsőoktatási támogatások és hasznosulásuk Kárpátalján*. PoliPrint Kft. – KMF, Ungvár – Beregszász, 2006.
8. Orosz Ildikó: *A függetlenségtől a narancsos forradalomig. A kárpátaljai magyarság helyzete a független Ukrajnában (1991-2005)*. PoliPrint, Ungvár, 2007.
9. Szabó Andrea, Bauer Béla, Laki László, Nemeskéri István (szerk.): *Mozaik2001 Gyorsjelentés. Magyar fiatalok a kárpátmedencében*. Nemzeti Ifjúságkutató Intézet, Budapest, 2002.